

Джерела та література

1. Зеркалов Д. В. Екологічна безпека та охорона довкілля / Д. В. Зеркалов. – К. : Основа, 2011. – 517 с.
2. Інформація щодо стану відповідності законодавства України вимогам права ЄС у сфері охорони довкілля [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.menr.gov.ua/media/files/Dodatok2_571_261211_030112.pdf
3. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. Корнійчук Н. М. Екологічна безпека країн Європейського Союзу / Н. М. Корнійчук // Актуальні проблеми міжнародних відносин і зовнішньої політики країн світу : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Луцьк, 11–12 жовт. 2012 р. / за ред. В. Й. Лажніка та С. В. Федонюка. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – С. 141–144.
5. Корнійчук Н. М. Екологічна політика ЄС на сучасному етапі / Н. М. Корнійчук // Політологічні читання пам'яті професора Богдана Яроша : зб. наук. пр. – Луцьк : ПВД «Твердиня», 2012. – С. 164–166.
6. Сіденко В. Р. Прорив в Європу / В. Р. Сіденко // Політика і час. – 1999. – № 8.
7. Фонарюк Д. В. Адаптація українського законодавства ЄС як фактор швидкого розвитку євроінтеграції / Д. В. Фонарюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.intkonf.org/fonaryukadaptatsiyavrointegratsiyi>.

УДК 327 (470+571+510)

С. Ю. Кондратюк – студентка 6 курсу факультету міжнародних відносин Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Міждержавне співробітництво Росії й Китаю в політичній сфері

*Роботу виконано на кафедрі країнознавства і міжнародних відносин СНУ ім. Лесі Українки
Науковий керівник: А. А. Моренчук – кандидат історичних наук, доцент кафедри країнознавства і міжнародних відносин СНУ ім. Лесі Українки*

Досліджуються російсько-китайські відносини у політичній сфері. Дається характеристика етапам політичного співробітництва між Російською Федерацією та Китаєм. Розглядається співпраця між КНР та РФ у рамках регіональних міжнародних організацій.

Ключові слова: політика, співробітництво, міждержавні відносини, Шанхайська організація співробітництва (ШОС).

Kondratiuk S. Y. Interstate Cooperation of Russia and China in the Political Sphere.

The Russian-Chinese relations in the political sphere are studied. The stages of political cooperation between the Russian Federation and China are characterized. The cooperation between China and Russia in the framework of regional organizations is reviewed.

Key words: policy, cooperation, interstate relations, The Shanghai Cooperation Organization.

Актуальність теми дослідження. Відносини з Китаєм займають одне з найважливіших місць у російській політиці. Це зумовлюється географічною близькістю, місцем КНР у світовій економіці та її потенціалом, її впливом на міжнародну обстановку тощ. На нинішньому етапі відносини з Китаєм набувають ще більшого значення для Москви, яка потрапила під дію міжнародних санкцій і розглядає Китай як країну, що може допомогти їй розв'язати низку проблем, що виникли в економічній, зовнішньополітичній та інших сферах.

Мета дослідження полягає у характеристиці відносин Китаю та Росії у політичній сфері у період із 1991 р. до сьогодення.

Реалізація поставленої мети зумовила вирішення таких **завдань**:

- визначення етапів політичного співробітництва між Росією та Китаєм;
- характеристика співробітництва між РФ та КНР у межах регіональних міжнародних організацій, зокрема, Шанхайської організації співробітництва;
- виділення ключових проблем, що виникають у російсько-китайських на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу. У 1991 р. відбувся розпад Радянського Союзу, а його правонаступницею стала незалежна Росія. Міжнародне співтовариство висловлювало сумніви з приводу майбутнього російсько-китайських відносин. Зокрема, набула поширення думка, що через різницю в ідеології й суспільному ладі двох країн настане охолодження або навіть розрив двосторонніх відносин. Однак сучасні політичні відносини Росії та Китаю спростовують відповідні прогнози: російсько-китайські відносини продовжують розвиватися.

Відповідно до особливостей політичного співробітництва Росії та Китаю, починаючи з 1990-х рр., відносини між країнами можна умовно розділити на п'ять етапів.

Протягом першого етапу, який тривав із 1991 до 1993 рр., Росія та Китай розглядали один одного як дружні країни та визнавали необхідність становлення партнерських відносин. Взаємовідносини в політичній сфері розвивалися повільно, що було обумовлено відсутністю в російській політичній еліті чіткої програми дій у будь-якому зовнішньополітичному напрямі, включаючи й відносини з Китаєм. Окрім цього, на початку 1990-х рр. Москва очікувала на становлення ліберальних відносин із країнами Заходу. Зокрема, зовнішньополітичний курс Росії передбачав якнайшвидше включення держави в політичні й економічні структури західних країн та налагодження стратегічних відносин із США. У зв'язку з цим, російське керівництво прагнуло довести, що держава відмовилася від комуністичного режиму [4]. Як наслідок, становлення російсько-китайських політичних відносин відійшло на задній план. Разом із тим, керівництво Китаю також висловлювало невизначеність політичного курсу стосовно РФ. Це прояснювалося тим, що розпад радянської системи став неочікуваним процесом для Китаю. Як наслідок, політичні відносини між країнами протягом першого етапу переважно обмежувалися декларативними заявами, що переважно підкреслювали необхідність розширення взаємовигідного співробітництва.

Початок політичних відносин Росії та Китаю ознаменував візит Голови КНР Цзянь Цземіня до Росії у вересні 1992 р. У ході візиту було підписано Декларацію про довгостроковий розвиток двосторонніх зв'язків, Протокол про торгівлю та економічне співробітництво та Угоду про мирну співпрацю. Китайська сторона охарактеризувала стан відносин між країнами як налагодження конструктивного партнерства [4]. У грудні 1992 р. відбувся візит Б. Єльцина до КНР. Під час візиту було підписано 24 документи, що регулювали відносини між країнами в політичній та економічній сферах, а також укладено спільну заяву про взаємовідносини між КНР та Росією.

На другому етапі, з 1994 до 1995 рр., між Росією й Китаєм складаються відносини конструктивного партнерства. Російське керівництво визначило необхідність будівництва багатоплярної системи міжнародних відносин. Як наслідок, виникла необхідність поглиблення відносин із КНР [7].

Третій етап, що розпочався із 1996 р., характеризується становленням відносин стратегічного партнерства. Під час російсько-китайського саміту в Пекіні 1996 р., лідери двох країн озвучили спільну заяву, в якій визначили відносини між державами як стратегічні [8]. Незважаючи на декларативний характер заяви, країни висловили готовність активізувати співробітництво не лише на двосторонньому, а й на регіональному рівнях. У 1998 р. Росія за підтримки Китаю вступила до організації Азіатсько-Тихоокеанського співробітництва. Як наслідок, Росія отримала можливість бути присутньою як повноправний учасник консультацій щодо розвитку Азіатсько-Тихоокеанського регіону.

Протягом 1999 р. країни провели низку переговорів, що стимулювало розвиток подальшого співробітництва, насамперед, в економічній сфері. Дотримання принципу стратегічного партнерства стимулювало розвиток двосторонніх відносин у багатьох сферах: був створений механізм спілкування на вищому рівні; вирішена більша частина історичних проблем, що стосуються врегулювання прикордонних суперечок; посилено координацію у сфері міжнародних відносин; відбулося розширення економічного співробітництва тощо. Все це зумовило поглиблення політичної довіри.

Четвертий період відносин між країнами розпочався на початку XXI ст., зі зміною політичного керівництва. У 2000 р. президентом Російської Федерації став В. Путін. Як наслідок, стратегічне партнерство між двома країнами отримало подальший розвиток. Поглиблення двостороннього співробітництва розглядалось обома країнами як умова зміцнення власних позицій на регіональному та глобальному рівнях.

На запрошення В. Путіна тодішній Голова КНР Цзян Цземінь 15–18 липня 2001 р. відвідав Росію з офіційним візитом. Керівники двох країн підписали Договір про добросусідство, дружбу й співробітництво між Російською Федерацією та Китайською Народною Республікою, який створив додаткові можливості для подальшого зміцнення відносин між двома країнами шляхом наповнення їх новим змістом і виведення на якісно новий рівень [2].

У 2003 р. новим Головою КНР став Ху Цзіньтао, який у травні того ж року, на запрошення В. Путіна, вперше відвідав Росію з офіційним візитом. Глави двох держав під час зустрічі обговорили розвиток двосторонніх відносин за останнє десятиліття, визначили їх проблемні аспекти та перспективи [9].

У 2005 р. президент РФ В. Путін і Голова КНР Ху Цзіньтао підписали спільну декларацію Росії та Китаю «Про міжнародний порядок у XXI столітті» [10]. Росія й Китай прийшли до широкого консенсусу щодо найбільш значущих питань російсько-китайських відносин.

У березні 2006 р. відбувся офіційний візит В. Путіна до Китаю. Цей візит ознаменував значний крок у розвитку російсько-китайського співробітництва. Зокрема, відбулися зрушення у поглибленні співробітництва в економічній сфері [1]. Президент Росії висловив готовність розпочати проекти з будівництва двох газопроводів із Сибіру до Китаю. Відповідно до Концепції зовнішньої політики Російської Федерації, Росія прагне до розвитку взаємовигідного співробітництва з Китаєм за всіма напрямками. Головним завданням залишається проведення масштабів економічної співпраці відповідно до рівня політичних відносин.

Важливим етапом становлення відносин між країнами стало вирішення прикордонного питання. Проблеми прикордонного розмежування на всій

протяжності кордону, які тривалий час залишалися причиною розбіжностей, значною мірою були вирішені на основі принципів міжнародного права. Зокрема, міністр закордонних справ Росії С. Лавров та глава МЗС КНР Ян Цзечи у липні 2008 р. підписали додатковий протокол-опис лінії російсько-китайського кордону в її східній частині. Таким чином, було завершено юридичне оформлення спільного кордону. Угода про російсько-китайський кордон визначає лінію його проходження в районі острова Великий у верхів'ях річки Аргунь (Читинська область) і території островів Тарабаров і Великий Усурійський на річці Амур [6]. На користь КНР відійшли території загальною площею 337 км². Відповідні поступки підтвердили слабкість позицій Російської Федерації на Далекому Сході.

Незважаючи на те, що російське керівництво впевнено заявляло, що всі територіальні суперечки між РФ і КНР врегульовано, у серпні 2012 р. Пекін знову заявив про свої претензії до Москви. Заяви Китаю стосуються лише 17 га території РФ у Республіці Алтай, однак, показовим є сам факт відновлення суперечок за прикордонні землі. Таким чином, територіальні розбіжності між Росією й Китаєм ще стануть предметом відкритого диспуту в майбутньому [5].

З 26 по 28 вересня 2010 р. тогочасний президент Російської Федерації Д.А. Медведєв на запрошення Голови КНР Ху Цзіньтао відвідав Китай з офіційним візитом. Глави двох країн опублікували спільну заяву Російської Федерації та Китайської Народної Республіки про всебічне поглиблення російсько-китайських відносин партнерства й стратегічної взаємодії. У цьому документі глави держав дали високу оцінку значного прогресу, досягнутого за останні роки в усіх сферах співробітництва.

16 червня 2011 р. в Москві було підписано спільну заяву РФ та КНР щодо ситуації в світі й основних міжнародних питань [11]. 17 липня 2011 р. Ху Цзіньтао й Дмитро Медведєв опублікували Спільну заяву у зв'язку з 10-річчям Договору про добросусідство, дружбу й співробітництво між КНР та РФ [12].

П'ятий етап розвитку російсько-китайських відносин у політичній сфері розпочався у 2012 р. після повернення В. Путіна на посаду президента РФ. Цей період характеризується значною економізацією політичних відносин двох держав. Незважаючи на проголошений президентом Росії у 2012 р. розворот на Схід, у деяких сферах співпраця з Пекіном зберігала негласні обмеження: були заморожені плани спільних інфраструктурних проектів у Примор'ї, лімітувалося присутність китайського бізнесу в Сибіру й на Далекому Сході, компанії Піднебесної не допускалися до сировинних активів і підрядних робіт на великих будівництвах. Також китайцям не вдавалося отримати часток ні в одному великому газовому родовищі, бюрократичні перепони виникали на шляху створення спільних підприємств у машинобудуванні [5].

Коли після анексії Криму та початку конфлікту на Донбасі відносини Росії із Заходом різко погіршилися, Москва переглянула свій підхід до вибудовування діалогу з Піднебесною. Візит російського президента в Шанхай у травні 2014 р. приніс близько 40 угод, головним з яких став контракт між «Газпромом» і Китайською національною нафтогазовою корпорацією про постачання 38 млрд кубометрів газу на рік у Китай газопроводом «Сила Сибіру». Загальний обсяг цієї угоди, розрахованої на 30 років, досяг 400 млрд доларів. Однак, із моменту оголошення дві країни не змогли домовитися про авансові платежі від Китаю як можливого джерела фінансування на 55 млрд доларів. План Москви з будівництва іншого газопроводу із Західного Сибіру в Китай зіткнувся із холодним прийомом у Пекіні. Маршрут є пріоритетом для Кремля, тому що він з'єднав би головні газові родовища Росії з китайським ринком, зменшуючи залежність від Європи, де політичний тиск знижує попит. Аналітики не бачать у Китаї ентузіазму для

будівництва трубопроводу, тому що він перетне кордон за тисячі кілометрів від його промислових центрів.

Під час візиту китайського лідера до Москви у травні 2015 р., Росія погодилася долучитися до економічного простору «Шовкового шляху» – конкурента ЄврАзЕС, економічного союзу, який багато років поспіль намагався вибудувати В. Путін. Хоча, ще на початку 2015 р. російська сторона не виявляла бажання приєднатися до китайського проекту, але, у зв'язку із посиленням тиску з боку західних держав, кардинально змінила позицію.

У 2015 р. обсяг російсько-китайської торгівлі впав приблизно на 30 %. Західні санкції змусили В. Путіна шукати підтримки свого східного сусіда, але у Китаю зараз свої економічні проблеми, й, на додачу, китайські інвестори стурбовані жорсткою системною економічною й політичною кризою у самій Росії [13].

Особливе місце в політичному співробітництві між Китаєм та Росією займає діяльність держав у Шанхайській організації співробітництва (ШОС). На сучасному етапі й Москва, й Пекін намагаються зайняти домінуючу позицію в ШОС: Китай – шляхом посилення свого фінансового впливу в ШОС, Росія – за рахунок формування Євразійського союзу.

Створення ШОС не виправдало сподівань Росії. Замість забезпечення альтернативи НАТО, Шанхайська Організація Співробітництва перетворилась в ефективний інструмент КНР, що гарантує присутність Китаю в країнах Центральної Азії. Зокрема, енергетичні та транспортні проекти КНР у країнах регіону вже призвели до підриву економічної та політичної бази регіональних ініціатив Російської Федерації. Наприклад, Казахстан, будучи членом Митного союзу має не менш, а то й більш тісні торговельно-економічні зв'язки з Китаєм. Зокрема, обсяги китайських інвестицій у Казахстан перевищують розміри фінансових вкладів із боку Росії. Подібна ситуація спостерігається у відносинах Китаю з іншими країнами Центральної Азії та колишнього Радянського Союзу. Таким чином, Китай витісняє Росію з пострадянського простору та гальмує інтеграційні процеси ініційовані Росією, серед яких створення Євразійського Союзу як головного геополітичного проекту Росії.

Крім цього, Росія та Китай залишаються конкурентами у питанні проведення нових транспортних коридорів від Азіатсько-Тихоокеанського регіону та Центральної Азії до Європи. Росія зацікавлена у створенні Транссибірської магістралі та Північного морського шляху, а КНР – у побудові так званого «Нового Шовкового шляху». Як наслідок, анексія Криму Росією зірвала українсько-китайську угоду щодо спорудження Китаєм глибоководного порту в Євпаторії як частини трансконтинентального проекту, що має негативний вплив на російсько-китайські відносини [13].

Зовнішньополітичні цілі китайського уряду розходяться із позицією Росії. Так, показником складності відносин Росії й Китаю стало голосування в ООН щодо кризи в Україні. Китай утримався та не підтримав Росію. Це означає, що Росія не займає головну позицію в пріоритетах Китаю. Аналіз офіційних заяв Китаю та повідомлень преси стосовно України свідчить, що Китай намагається займати компромісну позицію, не критикуючи при цьому дії Росії безпосередньо. Позиція Китаю стосовно України – результат складних відносин між Китаєм, Росією та Сполученими Штатами. Зокрема, Китай висловив свою повагу до територіального суверенітету України та невтручання в її внутрішні справи. Міністерство закордонних справ та представник Китаю в ООН Лю Цзеї висловив занепокоєння кризою та закликав усі сторони дотримуватися норм міжнародного права. Одночасно, китайське видання «Хуаньцю Шибао» зазначало, що пріоритет Китаю – не залишати Росію без

підтримки. Таким чином, утримання від голосування по питанню України можна розглядати як демонстрацію лояльності щодо позицій Росії.

Висновки. Характер російсько-китайських політичних відносин у пострадянський період свідчить про стійку тенденцію зближення Росії та Китаю. Зокрема, якщо в першій половині 1990-х рр. політичний діалог між країнами був виражений слабо, то з 1996 р. відносини між Росією та Китаєм активізувалися. Із приходом до влади В. Путіна у 2000 р. політична співпраця між країнами набула чітких форм. В умовах зростання міжнародного тиску Росія розглядає Китай як країну, яка завдяки своєму економічному потенціалу та політичній вазі може допомогти їй подолати кризу. Однак офіційний Пекін діє досить обережно. Більше того, низка фактів свідчить про те, що він може використати цю ситуацію на свою користь, нав'язуючи Москві жорсткі умови співпраці.

Джерела та література

1. Внуков К. Москва – Пекин. Новые горизонты сотрудничества / К. Внуков // Международная жизнь. – 2006. – № 4. – С. 3–10.
2. Договор о добрососедстве, дружбе и сотрудничестве между Российской Федерацией и Китайской Народной Республикой [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://news.xinhuanet.com/ziliao/2002-08/21/content_532202.htm
3. Душебаев А. В. Взаимоотношения Российской Федерации и Китайской Народной Республики / А. В. Душебаев [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.easttime.tu/analitic/3/8/780/html>
4. Ларин А. Г. Три модели российско-китайских отношений и место в них Тайваня / А. Г. Ларин // Опыт разделенных государств и отношения между двумя берегами Тайванского пролива (материалы конференции). – М., 1997. – С. 25–35.
5. Мирошниченко Р. В. Российско-китайские отношения в XXI веке (проблемы и перспективы экономики и политики) / Р. В. Мирошниченко, Н. А. Чепцова // Материалы II студенческой междунар. науч.-практ. конф. «Научное сообщество студентов XXI века». – Новосибирск, 2012 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://sibac.info/index.php/2009-07-01-10-21-16/2018-21>
6. Россия и Китай подписали Дополнительный протокол по границе [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.chinanews.com/gn/news/2008/07-21/1319483.shtml>
7. Россия и Китай: четыре века взаимодействия. История, современное состояние и перспективы развития российско-китайских отношений / ред. А. В. Лукин. – М. : Весь мир, 2013. – 629 с.
8. Совместная декларация Российской Федерации и Китайской Народной Республики [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://archive.kremlin.ru/events/articles/2001/07/142467/142463.shtml>
9. Совместная декларация Российской Федерации и Китайской Народной Республики [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.russia.org.cn/rus/2839/31292767.html>
10. Совместная декларация «О международном порядке в XXI веке» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://archive.kremlin.ru/events/articles/2005/06/90767/153816.shtml>
11. Совместное заявление РФ и КНР по текущей ситуации в мире и основным международным вопросам [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://news.xinhuanet.com/world/2011-06/16/c_121546223.htm
12. Совместное заявление в связи с 10-летием Договора о добрососедстве, дружбе и сотрудничестве между КНР и РФ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.russia.org.cn/rus/3025/31293778.html>
13. Kaczmarek M. Russia-China Relations in the Post-Crisis International Order / M. Kaczmarek. – Routledge, 2015. – 240 p.